

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Opolu

LOP.411.4.6.2023

Pani
Bożena Korczowska-Kułakowska
Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny
w Namysłowie
Dyrektor Powiatowej Stacji Sanitarno-
Epidemiologicznej w Namysłowie
ul. Józefa Piłsudskiego 13; 46-100 Namysłów

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

D/23/510 – Wykonywanie obowiązkowych szczepień ochronnych dzieci i młodzieży

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Namysławie ¹ , ul. Józefa Piłsudskiego 13, 46-100 Namysłów
Kierownik jednostki kontrolowanej	Bożena Korczowska-Kuśkowska, Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Namysławie ² – Dyrektor Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Namysławie; od 26 listopada 2002 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w celu realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży oraz reagowanie w sytuacji uchylania się od niego 2. Działania oświatowo-zdrowotne Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w celu realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2021 r. do 31 grudnia 2023 r., z wykorzystaniem dowodów sporządzonych zarówno przed tym okresem jak i po nim, jeżeli miały wpływ na działalność jednostki w okresie objętym kontrolą
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Opolu
Kontroler	Przemysław Fedorowicz, Doradca ekonomiczny, upoważnienie do kontroli nr LOP102/2023 z 22 listopada 2023 r.

(akta kontroli str. 1)

¹ Dalej: Stacja lub PSSE.

² Dalej także: PPIS.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Namysłowie podejmował działania w celu zapewnienia realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży. Pracownicy Stacji posiadali wiedzę o jednostkach organizacyjnych podstawowej opieki zdrowotnej⁵ wykonujących na terenie powiatu szczepienia obowiązkowe dzieci i młodzieży oraz gromadzili i weryfikowali otrzymywane od nich dane sprawozdawcze. Nie zapewniono jednak właściwego (rzetelnego i skutecznego) nadzoru nad prawidłowością przekazywanych przez te jednostki sprawozdań okresowych ze szczepień ochronnych. W konsekwencji do Stacji przyjęto sprawozdania obciążone licznymi wadami i brakami ograniczającymi możliwość wykorzystania danych w nich przedstawionych w sprawowaniu przez Stację bieżącego nadzoru nad szczepieniami ochronnymi (w tym identyfikacji osób uchylających się od obowiązku szczepień) oraz bezpośredniego ich wykorzystania w sporządzanych w PSSE sprawozdaniach zbiorczych. W toku kontroli prowadzonych w POZ w zakresie realizacji Programów Szczepień Ochronnych⁶ i prowadzenia dokumentacji z tym związanej pracownicy Stacji nie identyfikowali jednak nieprawidłowości w tym zakresie, przez co kontrole te – w ocenie NIK – były w tym obszarze nierzetelne. Sprawozdania POZ były ponadto korygowane przez pracowników Stacji mimo braku podstaw prawnych dla takich działań.

Pracownicy Stacji, w oparciu o opracowania otrzymywane z Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Opolu⁷ i dane sprawozdawcze, dokonywali w trakcie porad omówienia sytuacji epidemiologicznej w Powiecie Namysłowskim, uwzględniając problematykę szczepień ochronnych dzieci i młodzieży. Nie realizowano jednak zadania polegającego na opracowaniu pisemnych analiz sytuacji epidemiologicznej na terenie powiatu, o których mowa w przepisach określających zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz w Regulaminie organizacyjnym Stacji.

PPIS zgodnie z wymogami przepisów o Inspekcji Sanitarnej corocznie przedstawiał Radzie Powiatu Namysłowskiego opracowane w Stacji dokumenty pn. *Ocena stanu sanitarnego Powiatu Namysłowskiego*, które Rada Powiatu przyjmowała bez uwag.

W kontrolowanej jednostce prowadzono w okresie objętym kontrolą różnorodne działania oświatowo-zdrowotne w celu zapewnienia realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży, w tym czynności ukierunkowane na promocję szczepień obowiązkowych, mające na celu kształtowanie właściwych postaw i zachowań zdrowotnych dotyczących szczepień. Działania takie kierowano także do osób przybyłych do Polski z Ukrainy i szczepionych według innego kalendarza szczepień. Gromadzono także i przekazywano do WSSE dane o sytuacji epidemiologicznej uchodźców oraz udzielonej im pomocy.

PPIS przekazywał podmiotom leczniczym informacje o realizowanym w danym roku PSO oraz o zasadach szczepień osób przybyłych z Ukrainy i sprawozdawczości w tym zakresie, a także otrzymywane z WSSE informacje na temat sytuacji epidemiologicznej w kraju, województwie i powiecie namysłowskim.

W Stacji nie podejmowano jednak żadnych czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wobec osób uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych, pomimo posiadania informacji o takich osobach. Pierwsze

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej. W niniejszym wystąpieniu pokontrolnym zastosowano ocenę opisową.

⁵ Dalej: POZ.

⁶ Dalej: PSO.

⁷ Dalej: WSSE.

udokumentowane działania edukacyjno-informacyjne wobec uchylających się/niezaszczepionych pacjentów POZ wdrożono z inicjatywy Stacji dopiero w trakcie kontroli NIK.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej⁸ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w celu realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży oraz reagowanie w sytuacji uchylania się od niego

Opis stanu faktycznego

1.1. Według danych PSSE, na terenie powiatu w latach 2021-2023 funkcjonowało siedem podmiotów leczniczych realizujących umowy w rodzaju *Podstawowa Opieka Zdrowotna*, udzielających świadczeń medycznych polegających m.in. na szczepieniu dzieci i młodzieży⁹, co odpowiadało danym uzyskanym przez NIK z Opolskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia. Oddział neonatologiczny funkcjonujący na terenie powiatu (w strukturze Namysłowskiego Centrum Zdrowia Spółki z o. o.), po 6-miesięcznym zawieszeniu działalności został zlikwidowany od 1 lipca 2021 r.¹⁰

(akta kontroli str. 36-52, 545)

1.2. W okresie objętym kontrolą wszystkie placówki POZ przekazywały do Stacji sprawozdania z wykonywanych szczepień ochronnych, tj.:

- 1) roczne sprawozdania ze szczepień ochronnych MZ-54¹¹, o których mowa w przepisach rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie programów badań statystycznych statystyki publicznej¹²,
- 2) kwartalne sprawozdania z obowiązkowych szczepień ochronnych¹³, o których mowa w §§ 13-14 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 18 sierpnia 2011 r. w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych¹⁴, na które składały się: a/ kwartalne sprawozdanie z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składającego sprawozdanie, b/ kwartalne sprawozdanie z przeprowadzonych szczepień ochronnych według ilości wykorzystanych szczepionek.

⁸ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej. W niniejszym wystąpieniu pokontrolnym zastosowano ocenę opisową.

⁹ Praktyka Lekarza Rodzinnego W. Śmigiełski, Praktyka Lekarska M. Medyk-Wójcik (Przychodnie Nowy Medyk w Namysłowie i Kowalowicach), Praktyka Lekarska E. Szczepaniak, NZOZ GPL „Pro-Familia” Spółka z o. o., NZOZ A.M.-MED. i NZOZ W.W.-MED. s.c., NZOZ „Zdrowie” ” Łącki i Partnerzy Spółka Partnerska Lekarzy (wcześniej, do 15 lipca 2022 r. NZOZ „Zdrowie” ” s.c.).

¹⁰ Według danych Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą (<https://rpwd.ezdrowie.gov.pl>) – księga rejestrowa nr 00000023435.

¹¹ Dalej: sprawozdania roczne.

¹² Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie programów badań statystycznych statystyki publicznej: a/ na 2021 r. z 25 września 2020 r. (Dz. U. poz. 2062, ze zm.), b/ na 2022 r. z 19 listopada 2021 r. (Dz. U. poz. 2303, ze zm.), c/ na 2023 r. z 7 października 2022 r. (Dz. U. poz. 2453, ze zm.).

¹³ Dalej: sprawozdania kwartalne.

¹⁴ Dz. U. z 2022 r. poz. 2122, ze zm.; dalej: rozporządzenie w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych z 2011 r. Obecnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 września 2023 r. w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych (Dz. U. poz. 2077).

Jeden z POZ, prowadzący działalność w dwóch lokalizacjach¹⁵, składał swoje sprawozdania według miejsca udzielania świadczeń¹⁶.

W sprawozdaniach rocznych przedstawiano dane o: a/ liczbie przechowywanych w POZ kart uodpornienia dzieci i młodzieży poniżej 20 lat, w podziale na poszczególne roczniki, b/ stanie zaszczepienia dzieci i młodzieży przeciw chorobom zakaźnym według roku urodzenia, c/ szczepieniach przeciw gruźlicy noworodków i dzieci do 15 roku życia wykonanych w roku sprawozdawczym oraz innych wykonanych szczepieniach.

W sprawozdaniach kwartalnych przedstawiano informacje – w podziale na poszczególne roczniki – o liczbie przechowywanych w POZ kart uodpornienia i ich ruchach w okresie sprawozdawczym (kartach założonych przez POZ, otrzymanych od innych podmiotów, usuniętych, przekazanych do innych podmiotów), wykorzystanych szczepionkach i podanych dawkach, a także – w przypadku części sprawozdań z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składającego sprawozdanie – o liczbie osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych. W wykazach osób uchylających się/niezaszczepionych przekazanych do Stacji przez POZ podawano dane osobowe dziecka i rodzica (rodziców), przedstawiając informację w sposób narastający (osoba była ujmowana w kolejnych wykazach aż do spełnienia lub ustania obowiązku szczepienia).

(akta kontroli str. 558-805)

Według posiadanych przez PSSE danych pochodzących ze sprawozdań rocznych, łączna liczba kart dzieci i młodzieży, którzy powinni zostać poddani szczepieniom obowiązkowym w kolejnych latach okresu objętego kontrolą wynosiła: 22 341 osób w 2021 r., 22 039 osób w 2022 r. i 21 507 osób w 2023 r.¹⁷. Liczba dawek szczepień wykonanych w tym okresie wynosiła odpowiednio: 19 085, 19 096 i 18 795. W Stacji nie dysponowano informacjami o liczbie dzieci i młodzieży podlegających w danym roku obowiązkowym szczepieniom i liczbie takich osób zaszczepionych (sprawozdania przekazywane przez poszczególne jednostki POZ danych w takim układzie nie przewidywały).

(akta kontroli str. 1000-1022, 1163-1169)

Do czasu kontroli NIK w Stacji nie opracowano i nie wdrożono instrukcji dotyczącej realizacji obowiązków sprawozdawczych w zakresie szczepień ochronnych.

Kierownik Oddziału Epidemiologii Stacji (tj. komórki organizacyjnej odpowiedzialnej wg Regulaminu Organizacyjnego Stacji¹⁸ za nadzór nad wykonawstwem szczepień ochronnych w zakresie przestrzegania PSO) w wyjaśnieniu stwierdziła, że *pracownicy PSSE wielokrotnie kontaktowali się telefonicznie z pracownikami podmiotów leczniczych w celu omówienia i wyjaśnienia wszelkich wątpliwości dot. sprawozdań. Dodatkowo przekazywali uwagi dot. terminowości, właściwej formy przekazywania sprawozdań, ich kompletności oraz poprawności formalnej i merytorycznej. Wszystkie uwagi, niezrozumiałe i wątpliwe kwestie dot. sprawozdawczości na bieżąco były omawiane, wyjaśniane i analizowane z pracownikami podmiotów leczniczych. Co roku do podmiotów leczniczych przesyłane były aktualne druki sprawozdań kwartalnych oraz rocznych na dany rok kalendarzowy, w których m.in.*

¹⁵ Praktyka Lekarska M. Medyk-Wójcik – Przychodnie Nowy Medyk w Namysłowie i w Kowalowicach.

¹⁶ Na potrzeby tej kontroli przyjęto w związku z tym, że szczepienia ochronne realizuje w powiecie namysłowskim osiem POZ.

¹⁷ Liczba kart nie odpowiada liczbie dzieci i młodzieży ze względu na wielokrotne występowanie tej samej karty w kolejnych szczepieniach ochronnych przewidzianych w danym roku dla danego rocznika.

¹⁸ Regulamin organizacyjny Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Namysłowie wprowadzony zarządzeniem nr 4/2020 Dyrektora Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Namysłowie z dnia 28 sierpnia 2020 r., obowiązujący od 21 września 2020 r. (tj. z dniem jego zatwierdzenia przez Wojewodę Opolskiego).

w wyjaśnieniach były zaznaczone terminy przesyłania sprawozdań oraz opisane najważniejsze kwestie dot. uzupełnienia ww. sprawozdań. (...) do tej pory nikt nie wymagał od pracowników PSSE (...) opracowania lub uzupełnienia powyższych wytycznych. Jednocześnie informuję, że żadne wytyczne i dokumenty odgórnie nie zostały przekazane do bieżącej pracy pracownikom PSSE (...).

Tożsame stanowisko w tej sprawie zajęła w swoich wyjaśnieniach Dyrektor PSSE.

(akta kontroli str. 1126, 1202)

Fakt utrzymywania roboczych kontaktów telefonicznych i mailowych PSSE z jednostkami POZ, w trakcie których poruszano kwestie danych przedstawianych w sprawozdaniach potwierdzili przedstawiciele wszystkich ośmiu jednostek POZ¹⁹.

(akta kontroli str. 1131, 1135, 1137, 1140, 1148, 1151, 1529, 1530, 1535, 1536)

Pierwsze instrukcje odnoszące się do sprawozdań POZ ze szczepień ochronnych zostały zatwierdzone do stosowania w Stacji przez Dyrektora PSSE w trakcie kontroli NIK w dniu 1 grudnia 2023 r. Były to: instrukcja sporządzania sprawozdania rocznego MZ-54 oraz dwie instrukcje sporządzania sprawozdania kwartalnego z obowiązkowych szczepień ochronnych: jedna dotycząca raportowania o ilości wykorzystanych szczepionek i druga – raportowania o kartach uodpornienia.

Obejmujące te same zagadnienia instrukcje dla POZ zatwierdziła Kierownik Oddziału Epidemiologii 7 grudnia 2023 r. Zostały one w tym samym dniu przekazane w korespondencji mailowej Stacji skierowanej do tych jednostek.

Instrukcje te 22 grudnia 2023 r. zostały skorygowane i uzupełnione m.in. o kwestie sprawozdawania liczby osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych – 3 stycznia 2024 r. przekazano je do jednostek POZ.

Dyrektor Stacji 22 grudnia 2023 r. wprowadziła także do stosowania przez pracowników PSSE instrukcję postępowania z osobami uchylającymi się od szczepień ochronnych, która opisywała kolejne czynności w tym zakresie, od weryfikacji danych ze sprawozdań i wykazów osób uchylających się po wystawienie tytułów egzekucyjnych.

(akta kontroli str. 63-77)

Szczegółowe badanie sprawozdań rocznych POZ (24 szt., tj. 100% z okresu objętego kontrolą NIK) wykazało, że wszystkie zostały przekazane do Stacji w wymaganym terminie (do końca stycznia roku następnego po okresie sprawozdawczym zgodnie z zasadami ustalonymi w programach badań statystycznych statystyki publicznej, stanowiących załączniki do rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie programów badań statystycznych statystyki publicznej). We wszystkich sprawozdaniach nanoszone były przez pracownika Oddziału Epidemiologii korekty danych liczbowych, a w ośmiu przypadkach sprawozdań złożonych przez pięć jednostek POZ brakowało wymaganych pieczętek i podpisów osób składających sprawozdania, co przedstawiono szczegółowo w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

Szczegółowe badanie kwartalnych sprawozdań z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdania (96 szt., tj. 100% z okresu objętego kontrolą NIK) wykazało, że do Stacji przyjmowane były sprawozdania wadliwe formalnie, niekompletne, błędne i złożone nieterminowo, co przedstawiono szczegółowo w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. Sprawozdania kwartalne i sprawozdania roczne podlegały w Stacji weryfikacji pracowników Oddziału Epidemiologii w zakresie danych o liczbie kart uodpornień oraz

¹⁹ Według ustaleń poczynionych w ramach kontroli *Wykonywanie obowiązkowych szczepień ochronnych dzieci i młodzieży* (D/23/510) prowadzonej przez NIK równoległe w dwóch POZ z terenu Powiatu Namysłowskiego oraz informacji pozyskanych od sześciu POZ na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

liczbie zrealizowanych szczepień i w sytuacji stwierdzenia błędów liczbowych w sprawozdaniach nanoszono zmiany.

Nie weryfikowano i nie kwestionowano natomiast braku kompletności pozostałych danych wymaganych wzorem sprawozdania, co szczegółowo opisano w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 558-575, 880)

Dane z wpływających do PSSE kwartalnych sprawozdań z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdanie, po ich analizie i weryfikacji, a także po korektach nanoszonych przez pracowników Stacji w przypadkach tego wymagających, wprowadzane były do arkusza kalkulacyjnego tworzonego w Oddziale Epidemiologii po każdym kwartale. Dane ze sprawozdań poszczególnych POZ wprowadzano ręcznie, po czym podlegały one automatycznemu sumowaniu w arkuszu zbiorczym i służyły do sporządzenia roboczej wersji sprawozdania w układzie według wzoru ustalonego obowiązującymi przepisami. Robocza wersja sprawozdania po weryfikacji danych stanowiła źródło informacji wprowadzanych ponownie ręcznie do dwóch aplikacji: Elektronicznego Systemu Nadzoru nad Dystrybucją Szczepionek (ENDS) prowadzonego z poziomu Głównego Inspektoratu Sanitarnego i Microsoft Teams prowadzonej z poziomu WSSE od drugiego półrocza 2021 r.

(akta kontroli str. 806, 810-821)

Na podstawie danych ze sprawozdań POZ w Stacji opracowywano sprawozdania zbiorcze przekazywane do WSSE – kwortalne sprawozdania z obowiązkowych szczepień ochronnych oraz roczne sprawozdania ze szczepień ochronnych MZ-54. Sprawozdania te przekazano WSSE terminowo: a/ roczne za 2021 r. – 21 lutego 2022 r., tj. w terminie przesuniętym w związku z pandemią COVID-19 przez Głównego Inspektora Sanitarnego²⁰, b/ za 2022 r. i 2023 r. – odpowiednio: 30 stycznia 2023 r. i 7 lutego 2024 r., tj. zgodnie z zasadami ustalonymi w programach badań statystycznych statystyki publicznej, c/ kwortalne – do 21 dni po zakończeniu kwartału zgodnie z zasadami ustalonymi na kolejne lata w wytycznych Opolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego²¹.

(akta kontroli str. 822-870, 1000-1022, 1208, 1210, 1251, 1285)

Dane o liczbie osób uchylających się przedstawiane przez PSSE w kwartalnych sprawozdaniach z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdania, były różne od danych przekazywanych do Stacji przez POZ, co szczegółowo omówiono w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 576)

W kwartalnych sprawozdaniach PSSE z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdania za lata 2021-2022 podawano informacje o liczbie dzieci uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych, w sytuacji gdy w przypadku dzieci i niepełnoletniej młodzieży jako osobę uchylającą się – wobec której mogą być podejmowane czynności egzekucyjne – należało traktować rodzica lub opiekuna prawnego. W sprawozdaniach takich za 2023 r. w pozycji przeznaczonej na dane o liczbie uchylających się od obowiązku szczepień podawano informacje o liczbie dzieci i liczbie rodziców.

²⁰ Dalej także: GIS.

²¹ Dalej także: OPWIS.

Kierownik Oddziału Epidemiologii wyjaśniła, że do 2023 r. w sprawozdaniach tych podawano liczbę dzieci zgodnie z zaleceniami WSSE.

W korespondencji mailowej skierowanej do PSSE z WSSE 15 marca 2022 r. przypomniano, że *w sprawozdaniu kwartalnym z kart pod tabelką dajecie zawsze liczbę dzieci*. W skierowanej do Stacji korespondencji mailowej WSSE z 18 i 19 stycznia 2023 r. sformułowano oczekiwanie podawania w tych sprawozdaniach, począwszy od I kwartału 2023 r., danych o liczbie dzieci i liczbie rodziców uchylających się od obowiązku szczepień.

(akta kontroli str. 872, 1191-1194)

Dane z przekazanych przez POZ wykazów osób uchylających się/niezaszczepionych służyły do prowadzenia w Oddziale Epidemiologii rejestru²², w którym odnotowano dane 111 dzieci (imię, nazwisko, datę urodzenia, PESEL) i ich rodziców (imię i nazwisko), adres zamieszkania dziecka i rodziców oraz numer telefonu do kontaktu (w przypadku, gdy był on ustalony).

W ww. rejestrze ujęto osoby uchylające się od szczepień; osoby, u których wystąpiły opóźnienia w szczepieniach; jak też osoby, które w związku z przeciwwskazaniami medycznym nie mogły być poddane szczepieniom ochronnym.

Dane dotyczące szczepień niezrealizowanych nie były przedstawiane w sposób jednolity – w części przypadków odnotowano informacje o rodzaju i liczbie wykonanych szczepień, przez co dla ustalenia brakujących wakcynacji konieczna była analiza kalendarza szczepień ustalonego na dany rok²³.

W przypadku 13 osób ujętych w rejestrze odnotowano także informacje o jednostkach chorobowych bez wyraźnego wskazania, czy stanowią one uzasadnioną medycznie i potwierdzoną przez lekarza przyczynę odstąpienia od szczepień obowiązkowych.

Z uwagi na wyżej przedstawione uwarunkowania rejestr ten nie mógł być w sposób „automatyczny” wykorzystywany do rzetelnego identyfikowania liczby osób uchylających się i obowiązku, co szczegółowo omówiono w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 546-557)

1.3. W kolejnych latach okresu objętego kontrolą w PSSE sporządzono także – na podstawie wytycznych GIS przekazywanych w każdym roku przez OPWIS – sprawozdania o osobach uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych oraz sprawozdania o działaniach podejmowanych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w celu egzekwowania jego wykonania przez osoby uchylające się.

Zgodnie z ww. wytycznymi GIS, sprawozdania zbiorcze z województw *pozwolą na sporządzenie i przedstawienie Ministrowi Zdrowia oraz innym organom i instytucjom (np. komisjom parlamentarnym, Najwyższej Izbie Kontroli, Radzie Ministrów), a także mediom zainteresowanym realizacją w danym roku Programu Szczepień Ochronnych, informacji i wniosków wynikających z działań podejmowanych przez Państwową Inspekcję Sanitarną w celu zapobieżenia narastającemu (...) zjawisku uchylania się od obowiązkowych szczepień ochronnych do podejmowania to których działań organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej są prawnie zobowiązane jako prawni wierzyciele administracyjnego obowiązku szczepień i których każdorazowe*

²² Rejestr w formie elektronicznej prowadzony w formie pliku tekstowego przechowywanego na dysku sieciowym Stacji. Według odczytu właściwości pliku, został on utworzony 16 listopada 2018 r. Dostęp do danych, w tym do ich edycji, posiadali wyłącznie pracownicy Oddziału Epidemiologii (3 osoby).

²³ Kalendarz szczepień określający jakie szczepienia są realizowane w Polsce i kiedy (zarówno obowiązkowe – bezpłatne, jak i zalecane – płatne) określały publikowane corocznie komunikaty Głównego Inspektora Sanitarnego: a/ z dnia 26 października 2020 r. w sprawie Programu Szczepień Ochronnych na rok 2021 (Dz. Urz. Min. Zdrowia poz.117), b/ z dnia 28 października 2021 r. w sprawie Programu Szczepień Ochronnych na rok 2022 (Dz. Urz. Min. Zdrowia poz. 85), c/ z dnia 28 października 2022 r. w sprawie Programu Szczepień Ochronnych na rok 2023 (Dz. Urz. Min. Zdrowia poz. 113) oraz z dnia 29 września 2023 r. w sprawie Programu Szczepień Ochronnych na rok 2023 (Dz. Urz. Min. Zdrowia poz. 87).

podejmowanie było również Państwu wskazane jako priorytet działalności organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej (...).

W ww. sprawozdaniach Stacji za lata 2020-2023 nie wykazano jakichkolwiek działań podejmowanych przez pracowników PSSE w celu egzekwowania wykonania przez osoby uchylające się obowiązku szczepień ochronnych, przewidzianych wzorem sprawozdania (w tym wystawionych upomnień zawierających wezwanie do wykonania obowiązku szczepień z zagrożeniem skierowania sprawy na drogę egzekucji administracyjnej i wystawionych tytułów wykonawczych). Brak aktywności Stacji w tym obszarze opisano szczegółowo w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

W sprawozdaniach o osobach uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych przedstawiano dane wymagane wzorem tego sprawozdania, tj. dane o: a/ liczbie osób uchylających się (na początek i na koniec roku objętego sprawozdaniem), b/ liczbie osób uchylających się, które wykonały obowiązek szczepień w trakcie roku, c/ liczbie nowych osób uchylających się w danym roku oraz d/ liczbie niezaszczepionych dzieci w związku z uchylaniem się od obowiązku szczepień ochronnych na koniec roku. Dane te przedstawiano dodatkowo według przyczyn uchylania się od obowiązku szczepień ochronnych (według wzoru sprawozdania mogły nimi być: odrębność kulturowa, religijna lub etniczna, wpływ środowisk propagujących medycynę alternatywną, wpływ ruchów antyszczepionkowych, wcześniejszy NOP²⁴ u osoby zobowiązanej lub nieznana przyczyna).

Podana w ww. sprawozdaniach Stacji za lata 2020-2022 liczba dzieci niezaszczepionych w związku z uchylaniem się od obowiązku szczepień ochronnych (wynosząca w kolejnych latach odpowiednio: 19, 19 i 22 osób) była zgodna z liczbą dzieci wykazaną w kwartalnych sprawozdaniach z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdania za IV kwartał ww. lat (w okresie tym w sprawozdaniach kwartalnych jako uchylających się wykazywano dzieci). Podane w sprawozdaniu Stacji za 2023 r. liczba dzieci i liczba uchylających się według stanu na koniec roku (odpowiednio: 96 i 109) odpowiadały danym przedstawionym w kwartalnych sprawozdaniach z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdania za IV kwartał 2023 r. (w sprawozdaniu kwartalnym podano dane o liczbie dzieci i liczbie rodziców).

Jako przyczynę uchylania się od obowiązku szczepień w ww. sprawozdaniach wskazano wpływ ruchów antyszczepionkowych (główna przyczyna w sprawozdaniach za lata 2020-2022) i nieznane przyczyny (główna przyczyna w sprawozdaniu za 2023 r.).

(akta kontroli str. 1023-1044, 1170-1181)

Sprawozdania kwartalne POZ i sprawozdania roczne POZ nie zawierały informacji o przyczynach uchylania się od obowiązkowych szczepień. W wyjaśnieniach w sprawie źródła takich danych w rocznych sprawozdaniach PSSE o osobach uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych Kierownik Oddziału Epidemiologii podała, że *wszelkie dodatkowe informacje niezbędne do sporządzenia sprawozdania rocznego nieuwzględnione w kwartalnych sprawozdaniach, uzyskiwane były podczas rozmów z pracownikami podmiotów leczniczych oraz podczas rozmów z rodzicami i opiekunami dzieci*.

(akta kontroli str. 873)

W sprawie przyczyn pięciokrotnego wzrostu wykazywanej w sprawozdaniach Stacji za 2023 r. (sprawozdaniu kwartalnym za IV kwartał 2023 r. i w sprawozdaniu

²⁴ NOP – niepożądaný odczyn poszczepienny.

o osobach uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych za 2023 r.) liczby osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych w stosunku do wcześniejszych okresów sprawozdawczych Kierownik Oddziału Epidemiologii wyjaśniła, że w sprawozdaniach tych zostały uwzględnione i wykazane wszystkie dzieci z list dołączonych przez podmioty do sprawozdań. Nie przeprowadzono weryfikacji list. (...) Jednakże z uzyskanych informacji z podmiotów leczniczych oraz telefonów od rodziców/opiekunów wynika, że część dzieci w styczniu 2024 r. zrealizowała zaległe szczepienia ochronne lub rodzice dostarczyli odroczenia od szczepień, wystawione przez lekarzy specjalistów.

(akta kontroli str. 879)

Sprawozdania Stacji o osobach uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych oraz o działaniach podejmowanych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w celu egzekwowania jego wykonania przez osoby uchylające się, przekazywane były w okresie objętym kontrolą do WSSE w terminach ustalonych w ww. wytycznych GIS (z uwzględnieniem przesunięcia przez GIS terminu wynikającego z sytuacji pandemii COVID-19). OPWIS nie zgłaszał uwag do przekazywanych informacji.

(akta kontroli str. 1006, 1034, 1044, 1046, 1179)

1.4. W latach 2021-2023 w PSSE nie opracowywano analiz i ocen epidemiologicznych, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej²⁵, co szczegółowo omówiono w dalszej części wystąpienia pokontrolnego w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

Stacja otrzymała od OPWIS analizy stanu zaszczepienia dzieci i młodzieży w rocznikach podlegających szczepieniu za 2020 r. (przy piśmie z 12 kwietnia 2021 r.), za 2021 r. (przy piśmie z 28 marca 2022 r.) i za 2022 r. (przy piśmie z 16 marca 2023 r.). Przedstawiono w nich informacje o odsetku zaszczepionych w podziale na 11 powiatów województwa opolskiego i poszczególne choroby objęte szczepieniami, a także wartości średnie dla każdego z powiatów i dla województwa. Według ww. analiz stan zaszczepienia w Powiecie Namysłowskim przewyższał średnią dla województwa opolskiego, a np. odsetek zaszczepionych przeciwko odrze, śwince i różycie plasował powiat na pierwszym miejscu w województwie. Dane przedstawione w tych opracowaniach nie umożliwiały jednak dokonania oceny skuteczności działań poszczególnych POZ w realizacji PSO na tle pozostałych podmiotów medycznych udzielających tego typu świadczeń w Powiecie Namysłowskim.

Z ww. analiz jednoznacznie wynikało także, że od 2016 r. do 2021 r. odsetek zaszczepionych (średnia dla województwa) istotnie zmalał z 95,6% do 87,3%, po czym nieznacznie wzrósł w 2022 r. do 88,1%. Zjawisko to ocenione zostało w tych analizach jako bardzo niepokojące, mogące przynieść niekorzystne skutki zdrowotne w postaci wzrostu zachorowań na choroby zakaźne.

Analizy powyższe zostały przez Stację przekazane do POZ.

(akta kontroli str. 193-206, 230-233)

W okresie objętym kontrolą Stacja otrzymywała od OPWIS także inne informacje i zalecenia dotyczące stopnia zaszczepienia, w których poruszano m.in. kwestie osób uchylających się od szczepień ochronnych w województwie opolskim, niskiego wskaźnika zaszczepienia przeciwko *poliomyelitis* u dzieci w 3 roku życia, czy stanu zaszczepienia młodzieży w 19 roku życia. Informacje te przekazane zostały do POZ.

(akta kontroli str. 193-227)

²⁵ Dz. U. z 2023 r. poz. 338, ze zm.

Poziom zaszczepienia dzieci i młodzieży w Powiecie Namysłowskim podlegał omówieniu na naradach pracowników Stacji przeprowadzonych 29 kwietnia 2021 r., 30 marca 2022 r., 7 czerwca 2023 r. i 9 listopada 2023 r.

(akta kontroli str. 1113-1120)

Pierwsza udokumentowana analiza danych dotyczących stopnia zaszczepienia dzieci i młodzieży w powiecie (realizacji PSO) przygotowana została w Stacji w trakcie kontroli NIK. Do jej opracowania wykorzystano dane ze sprawozdań rocznych POZ za lata 2021-2023. Przedstawiony w analizie odsetek zaszczepionych był w poszczególnych POZ bardzo zróżnicowany. Przykładowo odsetek zaszczepionych przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu B (szczepienie podstawowe) w 2021 r. wahał się od 69,57% do 100%, a przeciwko odrze, śwince i różyczce (szczepienie podstawowe – I dawka) – od 85,71% do 100%. Wystąpiły także skrajne przypadki, w których odsetek zaszczepionych przeciwko błonicy i tężcowi (szczepienie przypominające – III dawka) wynosił w latach 2021-2022 poniżej 40%. W związku z uzyskanymi danymi Zastępca Dyrektora Stacji skierowała do POZ 14 lutego 2024 r. pismo, w którym stwierdziła: (...) *Analizując tabele można zauważyć, że procentowy stopień wyszczepialności w rocznikach dzieci i młodzieży, które zgodnie z obowiązującymi PSO powinny być w pełni zrealizowane jest niewystarczający. Odporność populacyjną osiąga się przy zaszczepieniu co najmniej 95% populacji, co skutecznie zapobiega szerzeniu się zachorowań na choroby zakaźne. Proszę o wnikliwe przeanalizowanie załączonych tabel oraz zwiększenie działań skutkujących wyższym stopniem zaszczepienia dzieci i młodzieży w poszczególnych rocznikach. Dodatkowo należy wzmożyć nadzór nad osobami uchylającymi się i ich rzetelnym wykazywaniem w sprawozdaniach kwartalnych.*

(akta kontroli str. 1120-1124)

W kolejnej analizie (opracowanej także w lutym 2024 r.) dane o stopniu zaszczepienia zostały uszczegółowione i poszerzone. Przedstawiono w niej odsetek zaszczepionych w poszczególnych rocznikach w roku, w którym rozpoczynał się obowiązek zaszczepienia oraz w kolejnym roku²⁶. Według tej analizy, odsetek zaszczepionych w kolejnych latach w większości przypadków wzrastał. Uzyskane dane potwierdziły jednak występujące znaczne zróżnicowanie stanu zaszczepienia dzieci i młodzieży w poszczególnych jednostkach POZ, jak i przypadki skrajnie niskiego odsetka zaszczepionych.

W skierowanym do POZ piśmie z 16 lutego 2024 r. Zastępca Dyrektora Stacji wskazała, że *ogólny stopień zaszczepienia dzieci i młodzieży za 2023 r. w porównaniu do lat 2022 i 2021 przedstawia się korzystniej, jednak i tak nie jest zadowalający.*

(akta kontroli str. 1182-1189)

1.5. W PSSE opracowane zostały (w formie pisemnej) *Oceny stanu sanitarnego Powiatu Namysłowskiego*²⁷, które zgodnie z art. 12a ust. 3 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej przedstawiane były w kolejnych latach okresu objętego kontrolą Radzie Powiatu Namysłowskiego²⁸. Oceny te prezentowano także m.in. podczas posiedzeń Zarządu Powiatu oraz Komisji Obszarów Wiejskich, Ochrony Środowiska, Bezpieczeństwa i Porządku Rady Powiatu.

²⁶ Umożliwiali to zobiektywizowanie danych z uwagi na różny w trakcie roku moment powstawania obowiązku w ramach rocznika (zależny od miesiąca urodzenia).

²⁷ Dalej: Ocena stanu sanitarnego.

²⁸ Według protokołów z sesji Rady Powiatu Namysłowskiego: 7 kwietnia 2021 r. – *Ocena stanu sanitarnego Powiatu Namysłowskiego za 2020 r.*, 20 kwietnia 2022 r. – *Ocena stanu sanitarnego Powiatu Namysłowskiego za 2021 r.*, 29 marca 2023 r. – *Ocena stanu sanitarnego Powiatu Namysłowskiego za 2022 r.*

W ww. opracowaniach, w związku z wprowadzonym na terenie kraju od 20 marca 2020 r. stanem epidemii, a od 16 marca 2022 r. do 30 czerwca 2022 r. stanem zagrożenia epidemicznego, głównymi omawianymi zagadnieniami były działania związane z zagrożeniami powodowanymi wirusem SARS-CoV-2. Wskazywano w nich także na powodowane pandemią ograniczenia w realizacji innych zadań PSSE. W zakresie problematyki obowiązkowych szczepień dzieci i młodzieży omawiano zagadnienia dotyczące nadzoru nad realizacją PSO. W opracowaniach za kolejne lata przywoływano podstawy prawne istnienia obowiązku realizacji szczepień ochronnych oraz kalendarza, według którego szczepienia są prowadzone. Przedstawiano wielkości procentowe charakteryzujące w danym roku stopień wyszczepienia dzieci i młodzieży w poszczególnych rocznikach i rodzajach szczepień. Jako źródło tych danych wskazywano *sprawozdania z realizacji szczepień ochronnych, sporządzane każdego roku na podstawie indywidualnych kart szczepień, prowadzonych przez pracowników medycznych podmiotów leczniczych, w których funkcjonują punkty szczepień na terenie powiatu namysłowskiego* (przy czym błędnie w opracowaniu za 2022 r. wskazywano ich liczbę podając 9 zamiast 8).

W *Ocenach stanu sanitarnego* odnoszono się także do kontroli przeprowadzonych przez pracowników PSSE w ramach bieżącego nadzoru w podmiotach medycznych udzielających świadczeń w tym zakresie (nieprawidłowości nie stwierdzano).

W odniesieniu do obszaru promocji zdrowia i oświaty zdrowotnej w *Ocenach stanu sanitarnego* przedstawiano działania PSSE polegające na koordynacji programów o zasięgu ogólnopolskim i wojewódzkim oraz przedsięwzięć oświatowo-zdrowotnych, wspieranie ich realizatorów poprzez organizowanie szkoleń i porad, udostępnianie materiałów, udzielanie pomocy merytorycznej i metodycznej, a także publikacje w środkach masowego przekazu. Prezentowano programy realizowane na terenie powiatu, ich adresatów, cele i uczestników.

Oceny stanu sanitarnego za lata 2020, 2021 i 2022 przyjęte zostały przez Radę Powiatu Namysłowskiego bez uwag.

(akta kontroli str. 78-183)

Oceny stanu sanitarnego nie zawierały informacji o osobach uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych, przyczynach tej sytuacji i wdrażanych lub koniecznych do podjęcia działaniach zaradczych, ukierunkowanych na ograniczenie czynników negatywnie wpływających na wypełnianie przez zobowiązanych obowiązku szczepień.

Dyrektor Stacji w wyjaśnieniu stwierdziła, że *W corocznych opracowaniach „Oceny stanu sanitarnego powiatu namysłowskiego”, zawarte były najważniejsze informacje dotyczące szczepień ochronnych obowiązkowych, zalecanych oraz dodatkowych akcjach organizowanych przez samorządy lokalne (np. szczepienia zalecane p/HPV). Co roku w formie tabelarycznej przedstawiona była ocena realizacji szczepień ochronnych w poszczególnych rocznikach w powiecie namysłowskim. Ponadto pragnę zaznaczyć, że nie ma odgórnie narzuconego wzoru oceny stanu sanitarnego powiatu, co za tym idzie nie ma odgórnych wytycznych, jakie informacje dokładnie powinny być w niej zawarte. Do tej pory nikt nie zażądał od PPIS podania danych dot. stopnia wyszczepienia dzieci i młodzieży na tle danych z lat poprzednich, jak i danych ogólnopolskich oraz opracowania informacji, dot. odmów spełnienia zaszczepienia dzieci i młodzieży. Dodatkowo w latach 2021-2022 w opracowanej ocenie stanu sanitarnego powiatu, w głównej mierze skupiono się na działaniach związanych z pandemią COVID-19, bo to było głównym zadaniem Państwowej Inspekcji Sanitarnej.*

(akta kontroli str. 1201-1202)

1.6. W Stacji gromadzone były dane o sytuacji zdrowotnej dzieci i młodzieży z Ukrainy, które były szczepione według innego kalendarza szczepień niż

obowiązujący w Polsce. Na podstawie polecenia OPWIS z 23 marca 2022 r. (uzupełnionego 4 lipca 2022 r.) Stacja przekazała od 28 marca 2022 r. do 22 grudnia 2023 r.²⁹ do WSSE 91 cotygodniowych raportów sytuacyjnych, w których przedstawiano informacje: a/ o liczbie osób rannych przyjętych z Ukrainy (nie wystąpiły takie przypadki), b/ o liczbie osób z Ukrainy, którym udzielono pomocy medycznej, c/ o liczbie osób z Ukrainy zaszczepionych z zaznaczeniem braku danych o liczbie osób przybyłych, d/ o liczbie uchodźców z Ukrainy, którzy zachorowali na choroby zakaźne (w tym Covid-19). W raportach tych każdorazowo informowano o niefunkcjonowaniu na terenie powiatu punktu recepcyjnego dla uchodźców z Ukrainy, a także o fakcie udzielania pomocy doraźnej i konsultacji medycznych oraz wypisywania recept. Dodatkowo, począwszy od raportu z 11 lipca 2022 r., zgodnie z dyspozycją OPWIS z 4 lipca 2022 r., zamieszczano w nich informację o zachorowaniach na MPX³⁰ (przypadki takie nie wystąpiły). Dane te pozyskiwano ze zgłoszeń w raportach ZLK³¹ oraz kontaktów telefonicznych z POZ. Dane o zachorowaniach na choroby zakaźne przedstawiano także w sprawozdaniach MZ-56³².

(akta kontroli str. 1320-1333)

W Stacji podejmowano działania informacyjne wobec POZ dotyczące szczepień ochronnych dzieci i młodzieży z Ukrainy – 10 marca 2022 r. przekazano komunikat Ministra Zdrowia dotyczący realizacji szczepień ochronnych dzieci z Ukrainy, a 27 kwietnia 2022 r. – dostępne zgromadzone z sieci internetowej publikacje na ten temat.

PSSE 30 grudnia 2022 r. poinformowała POZ o wskazówkach GIS z 27 grudnia 2022 r. dotyczących niewykazywania danych o zaszczepieniu dzieci i młodzieży z Ukrainy w sprawozdaniach rocznych. Jak podał GIS, szczepienia takie *zgodnie z obowiązującymi przepisami mogą być realizowane u dowolnie wybranego świadczeniodawcy (jako odrębny produkt rozliczeniowy NFZ), a szczepienia te są rejestrowane i sprawozdawane w sposób odrębny.*

(akta kontroli str. 1334-1351, 1360-1377)

Kierownik Oddziału Epidemiologii w wyjaśnieniu stwierdziła, że napływ dzieci i młodzieży z innych krajów nie ma negatywnego skutku na sytuację epidemiologiczną w Powiecie Namysłowskim, co potwierdzają dane o liczbie osób, które zachorowały na choroby zakaźne w kolejnych latach.

(akta kontroli str. 1322)

1.7. W sprawie przypadków pustych karty uodpornień, tj. kart, które zostały przekazane przez szpitale zgodnie z dyspozycją oddziałów, lecz pozostają puste w związku z tym, że dziecko nigdy nie zgłosiło się do lekarza POZ, Kierownik Oddziału Epidemiologii wyjaśniła, że (...) *do dnia dzisiejszego żaden z podmiotów leczniczych nie zgłosił do tutaj. Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego powyższego problemu.*

(akta kontroli str. 1128)

Według ustaleń kontroli prowadzonej przez NIK w dwóch POZ³³ oraz informacji pozyskanych od sześciu POZ³⁴, w podmiotach tych nie występowały na dzień kontroli

²⁹ Obowiązek raportowania został odwołany w korespondencji OPWIS z 27 grudnia 2023 r.

³⁰ Małpia ospa.

³¹ Formularz zgłoszenia podejrzenia lub rozpoznania zakażenia lub choroby zakaźnej ZLK-1 to oficjalny dokument, który służy do zgłaszania podejrzeń lub przypadków chorób zakaźnych do odpowiednich władz sanitarnych.

³² Sprawozdanie (dwutygodniowe, kwartalne i roczne) o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach.

³³ Czynności prowadzone w ramach kontroli D/23/510 w NZOZ W.W-MED. s.c. i NZOZ ZDROWIE s.c.

³⁴ Informacje pozyskane na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

NIK przypadki pustych kart. Zgodnie z tymi informacjami, w jednym POZ³⁵ w okresie objętym kontrolą wystąpił jeden przypadek takiej karty i w rozmowie z matką dziecka ustalono, że nie zamierza ona korzystać ze świadczeń udzielanych przez ten podmiot, w związku z czym kartę szczepień odesłano do szpitala.

(akta kontroli str. 1129-1152, 1532, 1538)

1.8. Do czasu kontroli NIK w kontrolowanej jednostce nie podejmowano udokumentowanych i inicjowanych przez Stację działań informacyjno-edukacyjnych wobec pacjentów POZ niewypełniających obowiązku szczepień ochronnych. Nie podejmowano też czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w przepisach ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji³⁶, co szczegółowo przedstawiono w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

Pierwsza korespondencja o charakterze informacyjno-edukacyjnym do osób zobowiązanych (identyfikowanych na podstawie danych przekazanych przez POZ) skierowana została 27 grudnia 2023 r. W pismach wysłanych do 37 adresatów (w tym do 10 osób uchylających się) PPIS poinformował m.in. o wynikających z przepisów obowiązkach związanych ze szczepieniami ochronnymi, zaletach szczepień i korzyściach z nich wynikających, o dostępnych w sieci internetowej publikacjach zawierających rzetelne informacje dotyczące szczepień. Wraz z informacją o zaległych szczepieniach przekazano prośbę o zgłoszenie się z dzieckiem do lekarza rodzinnego celem przeprowadzenia oceny stanu zdrowia dziecka i – przy braku przeciwwskazań zdrowotnych – realizacji obowiązkowych szczepień ochronnych.

(akta kontroli str. 1089-1094)

W trakcie kontroli NIK (30 listopada i 1 grudnia 2023 r.) pracownicy Oddziału Epidemiologii przeprowadzili także 40 udokumentowanych notatkami rozmów telefonicznych z osobami zobowiązanymi, w których informowali m.in. o zasadności szczepień ochronnych i korzyściach z nich wynikających oraz obowiązujących regulacjach prawnych.

(akta kontroli str. 1069-1088)

W okresie objętym kontrolą pracownicy Oddziału Epidemiologii kontaktowali się ponadto w siedmiu przypadkach – na wniosek jednostek Inspekcji Sanitarnej z innych powiatów – z mieszkańcami Powiatu Namysłowskiego w sprawie zaległych szczepień dzieci i młodzieży. Z uwagi na fakt, że część z tych osób nie była pacjentami jednostek POZ, w Stacji nie posiadano informacji o rzeczywistym rezultacie działań wobec nich podjętych.

(akta kontroli str. 1054-1068)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W kontrolowanej jednostce nie podjęto rzetelnych działań zmierzających do zapewnienia pełnej i właściwej realizacji obowiązków sprawozdawczych przez jednostki POZ, przez co dane przedstawiane w otrzymywanych sprawozdaniach miały ograniczony wpływ na sprawowanie przez PSSE bieżącego nadzoru nad szczepieniami ochronnymi oraz nie mogły być bezpośrednio wykorzystywane do sporządzania sprawozdań zbiorczych. Ograniczało to także możliwość prowadzenia właściwych działań informacyjno-edukacyjnych wobec osób zobowiązanych, zmierzających do dobrowolnego wykonania przez nie obowiązku szczepień dzieci i młodzieży, jak i podejmowania czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym

³⁵ NZOZ GPL "Pro-Familia" sp. z o. o.

³⁶ Dz. U. z 2023 r. poz. 2505, ze zm.

w administracji wobec osób uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych.

Spośród 96 kwartalnych sprawozdań z obowiązkowych szczepień ochronnych według informacji zawartych w kartach uodpornienia przechowywanych przez składających sprawozdanie:

- w 66 przypadkach (68,7%) nie podano liczby osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych wymaganej wzorem sprawozdania w jego dziale 2 – braki te dotyczyły sprawozdań wszystkich POZ,
- 31 sprawozdań (32,3%) było niekompletnych – nie załączono do nich bowiem wymaganego imiennego wykazu osób uchylających się wymaganego wzorem sprawozdania (we wszystkich tych przypadkach w sprawozdaniach nie zamieszczono jakichkolwiek danych o liczbie osób uchylających się, przez co nie wykazano braku takich osób) – wady te dotyczyły sprawozdań pięciu POZ,
- w 64 sprawozdaniach (66,7%) podano błędne dane o liczbie kart w poszczególnych rocznikach i ruchu kart w okresie sprawozdawczym (dane były korygowane przez pracowników Oddziału Epidemiologii) – dotyczyło to wszystkich POZ,
- 52 sprawozdania (54,2%) nie były opatrzone podpisem osoby działającej w imieniu sprawozdawcy, wymaganym wzorem sprawozdania ustalonym w załączniku nr 4 do rozporządzenia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych z 2011 r.³⁷ – braki te dotyczyły sprawozdań siedmiu POZ,
- w 30 przypadkach, pomimo niewykazania w sprawozdaniach faktu występowania osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych, POZ przekazały do Stacji imienne listy osób uchylających się/niezaszczepionych – dotyczyło to sześciu POZ,
- w 28 wykazach osób niezaszczepionych/uchylających się od obowiązku szczepień (51,9% przekazanych wykazów) nie podano szczegółowych informacji, jakiego obowiązku uchylenie dotyczy, w tym wskazywano szczepienia zrealizowane – dotyczyło to pięciu POZ,
- w 11 wykazach imiennych nie wskazano jednoznacznie, które z osób w nich wymienionych uchylają się od obowiązku szczepień ochronnych, a które nie zostały zaszczepione w wyniku innych okoliczności (np. przeciwwskazań medycznych) – dotyczyło to trzech POZ,
- w sześciu przypadkach liczba osób uchylających się podana w sprawozdaniu była różna od liczby osób w imiennych wykazach osób uchylających się – dotyczyło to trzech POZ.

Stwierdzono także, że:

- 48 sprawozdań kwartalnych (50%) wszystkich POZ zostało dostarczonych do Stacji osobiście, a więc w sposób nieprzewidziany w przepisach rozporządzenia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych z 2011 r., zgodnie z którym sprawozdania winny być przekazane za pomocą komunikacji elektronicznej lub listem poleconym,
- 28 sprawozdań (29,2%) przekazanych zostało przez siedem POZ po terminie ustalonym §§ 13-14 rozporządzenia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych z 2011 r.,
- w 11 sprawozdaniach przekazanych przez pięć POZ błędnie podano ich adresata (wskazano inną jednostkę – Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Katowicach, Powiatową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Opolu i Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Namysłowie).

(akta kontroli str. 558-575, 577-805)

³⁷ Dalej: wzór sprawozdania.

Stwierdzono również, że osiem sprawozdań rocznych POZ (33,3%) nie było opatrzonych podpisem osoby składającej sprawozdanie (działającej w imieniu sprawozdawcy).

(akta kontroli str. 880-999)

W konsekwencji błędów oraz braków w przekazywanych przez jednostki POZ danych o osobach uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych:

- prowadzona w Stacji ewidencja osób uchylających się/niezaszczepionych nie mogła stanowić narzędzia zapewniającego rzetelne dane o osobach uchylających się, umożliwiające „automatyczne” wdrożenie wobec każdej takiej osoby działań informacyjnych i egzekucyjnych,
- liczba osób uchylających się wykazywana przez Stację w sprawozdaniach kwartalnych oraz w sprawozdaniach rocznych o osobach uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych przekazywanych do WSSE była różna (w tym w części sprawozdań istotnie różna) od liczby wynikającej ze sprawozdań POZ i przekazywanych do PSSE imiennych wykazów osób uchylających się/niezaszczepionych. Podana w kolejnych sprawozdaniach kwartalnych Stacji z lat 2021-2023 liczba uchylających się wynosiła: 19, 19, 19, 19, 19, 19, 22, 22/38, 22/38, 22/38, 96/109 (w sprawozdaniach kwartalnych za 2023 r. oprócz liczby dzieci podano także liczbę rodziców). Łączna liczba uchylających się według sprawozdań kwartalnych POZ wynosiła odpowiednio: 2, 2, 2, 9, 2, 0, 9, 9, 2, 15, 14, 97, a według imiennych wykazów przekazanych przez POZ liczba osób uchylających się/niezaszczepionych wynosiła odpowiednio: 16, 16, 15, 55, 12, 22, 20, 104, 45, 29, 123, 97.

(akta kontroli str. 546-557, 576)

Kierownik Oddziału Epidemiologii wyjaśniła, że *podmioty lecznicze raz na kwartał przekazywały do PPIS (...) sprawozdania z obowiązkowych szczepień ochronnych wraz z wykazem dzieci niezaszczepionych (u których z różnych przyczyn brakowało szczepień ochronnych, w tym uchylających się). Po otrzymaniu sprawozdań pracownicy PSSE (...) telefonicznie kontaktowali się z pracownikami podmiotów leczniczych oraz w miarę możliwości z rodzicami dzieci wykazanych w listach. Po zweryfikowaniu i przeanalizowaniu wykazów, w sprawozdaniach kwartalnych i rocznych były wykazywane wyłącznie dzieci, których rodzice uchylali się od obowiązku szczepień oraz osoby dorosłe uchylające się od obowiązku szczepień ochronnych. Jeżeli podmiot leczniczy przekazał sprawozdanie kwartalne z obowiązkowych szczepień ochronnych bez wykazu dzieci, to pracownicy podmiotów zazwyczaj telefonicznie kontaktowali się i przekazywali ustną informację, że liczba dzieci nie uległa zmianie w stosunku do poprzedniego kwartału.*

(akta kontroli str. 878-879)

W sprawie działań podejmowanych dla zapewnienia prawidłowości sprawozdań kwartalnych POZ Kierownik Oddziału Epidemiologii w wyjaśnieniu podała, że w każdym roku do POZ przesyłane są rozporządzenia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych oraz obowiązujące druki sprawozdań kwartalnych na dany rok kalendarzowy, w których zawarte są objaśnienia dot. sposobu wypełniania sprawozdań, ich kompletności i poprawności oraz terminów. Stwierdziła także, że pracownicy Stacji wielokrotnie kontaktowali się telefonicznie z pracownikami podmiotów leczniczych w celu omówienia i wyjaśnienia wszelkich wątpliwości dot. kwartalnych sprawozdań i przekazywali uwagi dot. terminowości, właściwej formy przekazywania sprawozdań, ich kompletności oraz poprawności formalnej i merytorycznej, a także konkretnych błędów i braków. W wyjaśnieniu stwierdziła także, że *brak narzędzi prawnych do właściwego i skutecznego egzekwowania właściwych działań przez pracowników PSSE (...) przyczynia się do dalszych*

nieściłości, błędów i braków w powyższych sprawozdaniach oraz niemożliwości pozytywnego rozwiązania danego problemu.

(akta kontroli str. 808-809)

W odniesieniu do powyższych wyjaśnień NIK zaważa, że w sprawozdaniach POZ za IV kwartał 2023 r. przekazanych do Stacji w trakcie niniejszej kontroli nie wystąpiły już braki podpisów osób działających w imieniu sprawozdawcy, braki danych o liczbie osób uchylających się, braki imiennych wykazów osób uchylających się, czy rozbieżności w liczbie osób wykazanych w sprawozdaniu i podanych w wykazie. Także przekazane w trakcie kontroli NIK sprawozdania roczne wszystkich POZ za 2023 r. były opatrzone wymaganymi podpisami. Oznacza to, że przyczyną części nieprawidłowości występujących w sprawozdaniach POZ mógł być brak zapewnienia właściwego nadzoru Stacji nad tym obszarem i brak ustalenia wytycznych dla POZ dotyczących sporządzania sprawozdań.

NIK nie podziela także przedstawionego w wyjaśnieniu Kierownik Oddziału Epidemiologii stanowiska, wskazującego na brak narzędzi prawnych do skutecznego egzekwowania przez pracowników PSSE właściwych działań POZ w zakresie sprawozdawczości. Przewidzianym w obowiązujących przepisach narzędziem w tym obszarze są kontrole prowadzone przez Stację w POZ w zakresie realizacji PSO i prowadzenia wymaganej dokumentacji szczepień ochronnych, w ramach których badaniem obejmowana jest sprawozdawczość kontrolowanych jednostek. W żadnej z takich kontroli corocznie przeprowadzanych w każdym POZ nie wnoszono jednak jakichkolwiek uwag do rzetelności sporządzanych sprawozdań ze szczepień ochronnych (co omówiono szczegółowo w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości w obszarze 2* niniejszego wystąpienia pokontrolnego).

(akta kontroli str. 234, 574, 880)

2. W Stacji naniesiono korekty na 64 sprawozdaniach kwartalnych (66,7%) w zakresie liczby kart uodpornienia oraz ruchów kart uodpornienia pomimo tego, że z obowiązujących przepisów, tj. ustawy z 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi³⁸, ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, jak i rozporządzenia w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych z 2011 r. nie wynikała taka możliwość, a obowiązek prowadzenia rzetelnej dokumentacji medycznej w tym zakresie ciążył na osobach przeprowadzających obowiązkowe szczepienia ochronne.

Korygowano także dane przedstawione przez POZ w 24 sprawozdaniach rocznych (100%) w zakresie liczby zrealizowanych szczepień w poszczególnych ich rodzajach pomimo tego, że zgodnie z instrukcjami do sprawozdań³⁹ było to możliwe wyłącznie w odniesieniu do sprawozdań z 2021 r. i jedynie w razie stwierdzenia zmniejszenia liczby dzieci / młodzieży w rocznikach (...), a także po wyjaśnieniu przyczyn takiego stanu.

(akta kontroli str. 558-575, 577-805, 880-999)

Asystent Oddziału Epidemiologii dokonująca korekt sprawozdań POZ przekazanych do Stacji wyjaśniła, że *zazwyczaj wynikały one z błędu w sumowaniu kart przez POZ lub błędnego przeniesienia liczby kart z końca poprzedniego okresu sprawozdawczego. Najczęstsze korekty w kwartalnych sprawozdaniach z przeprowadzonych szczepień ochronnych dotyczyły wiersza „starsi” - są to dwa roczniki, które nie podlegają obowiązkowym szczepieniom (...). Odnośnie do korekt nanoszonych w rocznych sprawozdaniach ze szczepień ochronnych, wynikają one z analizy liczby kart wykazanych na koniec IV kwartału danego roku oraz danych*

³⁸ Dz. U. z 2023 r. poz. 1284, ze zm.

³⁹ https://form.stat.gov.pl/formaty/wersja-graficzna/2021/MZ_54.pdf

z poszczególnych POZ dotyczących liczby dzieci niezaszczepionych w poszczególnych rocznikach. Zdarzały się sytuacje, że po zsumowaniu kart z danego rocznika liczba była większa od ilości kart wykazanych w roczniku (ewidentny błąd). Wszystkie nanoszone korekty były telefonicznie weryfikowane z POZ, które miały przed ostateczną poprawą ponownie przeliczyć liczbę dzieci i młodzieży zaszczepionych i nie w pełni zaszczepionych w danym roczniku, żeby można było rzetelnie określić stopień zaszczepienia każdego dziecka (ile dawek danej szczepionki ma w pełni zrealizowane). W przypadku zbyt dużej ilości błędów w sprawozdaniu rocznym, placówka była zobowiązana do ponownego sporządzenia i przesłania sprawozdania. Ponowne, pojedyncze korekty na wersjach ostatecznych MZ-54, były również telefonicznie zgłaszane danym POZ, które po weryfikacji z posiadanymi kartami uodpornienia, miały nanieść korektę również w swoich sprawozdaniach.

(akta kontroli str. 1154)

Wyjaśnienia te stoją w sprzeczności z ustaleniami kontroli NIK w dwóch POZ⁴⁰, zgodnie z którymi pracownicy Stacji do czasu kontroli NIK nie przekazywali do POZ informacji o błędach lub brakach w sprawozdaniach (w szczególności w zakresie osób uchylających się) i nie wymagali od POZ korekt sprawozdań.

(akta kontroli str. 1529-1531, 1534-1537)

3. W Stacji w okresie objętym kontrolą nie prowadzono udokumentowanych analiz i ocen epidemiologicznych, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, obejmujących swoim zakresem szczepienia ochronne, w tym zagadnienia związane z uchylaniem się od obowiązku szczepień. Nie realizowano przez to przypisanego w § 8 pkt 2 ppkt 2 Regulaminu organizacyjnego PSSE pracownikom Oddziału Epidemiologii zadania opracowywania analiz sytuacji epidemiologicznej (przy czym zadania tego nie ujęto w zakresach czynności pracowników tej komórki organizacyjnej).

(akta kontroli str. 13-35)

Kierownik Oddziału Epidemiologii wyjaśniła, że Stacja *na bieżąco monitoruje i analizuje sytuację epidemiologiczną w powiecie namysłowskim, poprzez bieżący nadzór sanitarno-epidemiologiczny. Pracownicy Oddziału Epidemiologii raz do roku przeprowadzają kontrole punktów szczepień dot. oceny realizacji PSO oraz prowadzenia wymaganej dokumentacji szczepień ochronnych, w których ocenia się i analizuje stan zaszczepienia dzieci i młodzieży w danym podmiocie. Dodatkowo podmioty lecznicze mają obowiązek opracowania rocznego sprawozdania MZ-54 ze szczepień ochronnych, z których następnie sporządzane jest sprawozdanie zbiorcze, przesyłane do WSSE (...). Na ich podstawie WSSE sporządza analizę dot. stanu zaszczepienia dzieci i młodzieży w województwie opolskim. Analiza ta jest przesyłana do podmiotów leczniczych na terenie powiatu namysłowskiego. Do PSSE (...), zgodnie z ustawą (...) o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi podmioty lecznicze zgłaszają podejrzenia/zgłoszenia zachorowań na choroby zakaźne. Pracownicy Oddziału Epidemiologii analizują powyższe zgłoszenia oraz przeprowadzają dochodzenia epidemiologiczne. Na ich podstawie sporządzany jest dwutygodniowy oraz roczny raport MZ-56 oraz sprawozdanie z mierników zadaniowych na dany rok. Dodatkowo Dyrektor PSSE (...) organizuje narady pracowników, na których poruszane są różne zagadnienia i sprawy związane z funkcjonowaniem PSSE (...). Podczas narad omawiany jest m.in. temat szczepień ochronnych i chorób zakaźnych. Analizowany i oceniany jest stopień zaszczepienia dzieci i młodzieży oraz zapadalność na choroby zakaźne w powiecie namysłowskim.*

⁴⁰ Czynności prowadzone równoległe w ramach kontroli D/23/510 w POZ.

Jednocześnie pragnę zaznaczyć, że z powodu nadmiaru obowiązków i skupionej aktywności pracowników Stacji na działaniach przeciwepidemicznych, w szczególności dochodzeniach epidemiologicznych związanych z Covid-19 w latach 2021-2022, analizy i oceny epidemiologiczne nie były dokumentowane.

(akta kontroli str. 1103-1104)

Dyrektor Stacji w wyjaśnieniach stwierdziła, że (...) Nieujęcie literalne czynności, których dotyczy zapytanie w zakresach czynności nie oznacza iż sekcja nie obejmowała zakresem swoich działań wskazanej przestrzeni. (...) Sekcja pilnuje i przeprowadza takie analizy (...) Częstotliwość ich dokonywania jest różnorodna, zależy ona bowiem od bieżącej pracy i sytuacji epidemiologicznej powiatu namysłowskiego. Analizy i oceny epidemiologiczne Analizy i oceny epidemiologiczne są dokonywane na bieżąco w oparciu o uzyskane informacje z terenu działania stacji – zatem przedmiotem analiz jest wyłącznie stan faktyczny, posłtkowo może on wynikać ze wskazań GIS. Ilekroć powstaje sytuacja szczególna lub o szczególnym znaczeniu, z GIS napływają informacje lub wskazania w jakich przestrzeniach należy w sposób szczególny wykonywać zadania, które zawsze są skoordynowane. Zaznaczam, iż zakres Pana kontroli obejmuje okres wzmożonej pracy PSSE w walce z Covid-19, gdy informacje, zalecenia napływały internetowo, telefonicznie, przeprowadzano video-konferencje zarówno na szczeblach wojewódzkich jak i lokalnych w PSSE (...), skoordynowanych i we współpracy z Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz Starostwem Powiatowym.

(akta kontroli str. 1200-1201)

NIK nie podziela stanowiska przedstawionego w powyższych wyjaśnieniach Dyrektor PSSE i Kierownik Oddziału Epidemiologii. Użyte w Regulaminie organizacyjnym Stacji sformułowanie *opracowywanie analiz sytuacji epidemiologicznej* jednoznacznie wskazuje na formę pisemną takich materiałów. Nadto, wykorzystywane w pracach Stacji dane z analiz przygotowywanych przez WSSE o stanie zaszczepienia dzieci i młodzieży odnoszą się do sytuacji w województwie i w poszczególnych powiatach, a nie gmin i POZ w Powiecie Namysłowskim. Nie stanowią zatem wystarczającego materiału do oceny skuteczności działań podejmowanych przez poszczególne POZ na rzecz realizacji PSO, identyfikacji przypadków wymagających wzmożonego nadzoru Stacji i koniecznych do ewentualnego wdrożenia działań zaradczych (przypadki wymagające takich działań zostały jednoznacznie wykazane w analizach opracowanych w Stacji w trakcie niniejszej kontroli NIK).

4. Do czasu kontroli NIK w Stacji nie podejmowano czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w przepisach ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wobec osób uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych. Pomimo posiadania danych o takich osobach przedstawianych przez POZ w kwartalnych sprawozdaniach z przeprowadzonych obowiązkowych szczepień ochronnych i załącznikach do nich (wykazach osób uchylających się) nie kierowano do nich pisemnych upomnień, zawierających wezwanie do wykonania obowiązku z zagrożeniem skierowania sprawy na drogę postępowania egzekucyjnego, będących niezbędnym elementem dla uruchomienia stosownych działań egzekucyjnych. Także pierwsze udokumentowane działania informacyjno-edukacyjne wobec takich osób podjęte zostały z inicjatywy Stacji w trakcie kontroli NIK.

Kierownik Oddziału Epidemiologii w wyjaśnieniu stwierdziła: *zakres objęty kontrolą NIK obejmował okres pandemii Covid-19, z tego względu aktywność pracowników PSSE (...) skupiona była na działaniach przeciwepidemicznych, w szczególności dochodzeniach epidemiologicznych, zgodnie z pismem GIS nr GIS.72.1.2020*

z 10 października 2020 r.⁴¹ Dodatkowo pragnę zaznaczyć, że z powodu zbyt małej ilości pracowników Oddziału Epidemiologii, wykonywanie wszystkich obowiązkowych zadań było utrudnione, w szczególności w nadmiarze obowiązków związanych z pandemią Covid-19. Problem ten rozwiązano poprzez zatrudnienie dodatkowej osoby do Oddziału Epidemiologii. W obecnym czasie trwa adaptacja pracownika do powierzonych mu zadań. Jednocześnie informuję, że ilość niezaszczepionych dzieci w powiecie namysłowskim była na bieżąco monitorowana i analizowana przez pracowników Oddziału Epidemiologii. Dodatkowo pragnę zaznaczyć, że nieścisłości w przepisach prawnych dot. obowiązku realizacji szczepień ochronnych były wykorzystywane przez środowiska antyszczepionkowe i rodziców/opiekunów prawnych dzieci, co skutkowało małą skutecznością w egzekwowaniu obowiązku szczepień na szczeblu krajowym. Ponadto 12 maja 2023 r. ukazał się wyrok Trybunału Konstytucyjnego SK 81/19, który orzekł, że termin wymagalności obowiązkowych szczepień ochronnych oraz liczba dawek poszczególnych obowiązkowych szczepień, określone są w PSO na dany rok, ogłaszany przez GIS w formie komunikatu, a nie przez ministra właściwego do spraw zdrowia, w drodze rozporządzenia, co jest niezgodne z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 w związku z art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z powyższym do czasu wejścia w życie nowych przepisów regulujących obowiązkowe szczepienia ochronne w PSSE (...) nie były podejmowane żadne czynności dot. zastosowania środków egzekucyjnych.

Kierownik Oddziału Epidemiologii w wyjaśnieniach stwierdziła także: (...) W latach 2021-2023 podczas pobytu pracownika Inspekcji Sanitarnej w podmiocie leczniczym były przeprowadzane osobiście rozmowy z rodzicami/opiekunami prawnymi dzieci dot. zasadności szczepień, z rozmów tych nie były sporządzane notatki służbowe. Powyższe działania pracowników PSSE (...) przyczyniły się do zadowalającego procentu wyszczepialności dzieci i młodzieży w powiecie namysłowskim. (...) W latach 2021-2023 pracownicy PSSE (...), w miarę możliwości telefonicznie kontaktowali się z rodzicami/opiekunami prawnymi dzieci, u których nie były realizowane szczepienia ochronne. Z rozmów tych nie były sporządzane notatki służbowe.

(akta kontroli str. 10511053, 1096-1098)

Dyrektor PSSE przedstawiła w swoich wyjaśnieniach stanowisko zbieżne z wynikającym z przytoczonych wyżej wyjaśnień Kierownik Oddziału Epidemiologii. Wskazała przy tym na dane statystyczne dotyczące poziomu zaszczepienia dzieci i młodzieży w powiecie namysłowskim w latach 2021-2023, w których w 2023 r. nastąpiła zdecydowana poprawa.

(akta kontroli str. 10511053, 1096-1098)

NIK nie podziela stanowiska przedstawionego w powyższych wyjaśnieniach. Według korespondencji kierowanej do POZ przez Zastępcę Dyrektora Stacji w związku z wynikami analiz przeprowadzonych w Stacji w lutym 2024 r., poziom zaszczepienia dzieci i młodzieży w powiecie namysłowskim nie był satysfakcjonujący. Z samych ww. analiz wynika natomiast, że w latach 2021-2023 występowały przypadki POZ o skrajnie niskich poziomach zaszczepienia dzieci i młodzieży. W celu poprawy tej sytuacji konieczne jest podjęcie przez pracowników Stacji aktywnych działań informacyjno-edukacyjnych oraz czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych. Czynności informacyjno-edukacyjne, podobnie jak upomnienia

⁴¹ Pismo polecające w związku z lawinowym narastaniem liczby przypadków zakażeń SARS-CoV-2 ograniczenie do odwołania liczby kontroli w terenie i zawieszenie tam, gdzie to jest możliwe planowych działań w pozostałych pionach.

zawierające wezwanie do wykonania obowiązku, z uwagi na ewentualne wdrożenie egzekucji administracyjnej, winny podlegać dokumentowaniu.

OCENA CZĄSTKOWA

Pracownicy Stacji posiadali wiedzę o jednostkach POZ wykonujących na terenie powiatu szczepienia obowiązkowe dzieci i młodzieży⁴² oraz gromadzili i weryfikowali otrzymywane od nich dane sprawozdawcze. Nie zapewnili jednak właściwego nadzoru nad prawidłowością przekazywanych przez te jednostki sprawozdań okresowych ze szczepień ochronnych. W konsekwencji do Stacji przyjęto sprawozdania obarczone licznymi wadami i brakami ograniczającymi możliwość wykorzystania danych w nich przedstawionych w sprawowaniu przez Stację bieżącego nadzoru nad szczepieniami ochronnymi (w tym identyfikacją osób uchylających się od obowiązku szczepień) oraz bezpośredniego ich wykorzystania w sporządzanych w PSSE sprawozdaniach zbiorczych. Sprawozdania POZ były ponadto korygowane przez pracowników Stacji mimo braku podstaw prawnych dla takiego działania.

Pracownicy Stacji, w oparciu o opracowania otrzymywane z WSSE i dane sprawozdawcze, dokonywali w trakcie narad omówienia sytuacji epidemiologicznej w powiecie, uwzględniając problematykę szczepień ochronnych dzieci i młodzieży. Nie realizowano jednak zadania polegającego na opracowaniu pisemnych analiz sytuacji epidemiologicznej w powiecie, o których mowa w przepisach określających zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej i w Regulaminie organizacyjnym Stacji.

PPIS zgodnie z wymogami przepisów o Inspekcji Sanitarnej corocznie przedstawiał Radzie Powiatu Namysłowskiego opracowane w Stacji *Oceny stanu sanitarnego Powiatu Namysłowskiego*, które Rada Powiatu przyjmowała bez uwag.

W Stacji nie podejmowano jednak żadnych czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wobec osób uchylających się od obowiązkowych szczepień ochronnych pomimo posiadania informacji o takich osobach. Pierwsze udokumentowane działania edukacyjno-informacyjne wobec uchylających się/niezaszczepionych pacjentów POZ wdrożono z inicjatywy Stacji dopiero w trakcie kontroli NIK.

OBSZAR

2. Działania oświatowo-zdrowotne Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w celu realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży

Opis stanu faktycznego

2.1. W okresie objętym kontrolą pracownicy Stacji, w ramach realizacji zadań oświatowo-zdrowotnych o których mowa w art. 6 pkt 1-2 i 4 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, podejmowali szereg działań ukierunkowanych na promocję obowiązkowych szczepień ochronnych dzieci i młodzieży, w tym:

- publikowali w mediach społecznościowych i na stronie internetowej Stacji informacje o: a/ bezpłatnych szczepieniach ochronnych dla dzieci, b/ o PSO i kalendarzu szczepień ochronnych, c/ o zaleceniach w zakresie przygotowania dzieci do szczepień, d/ o bezpieczeństwie szczepień ochronnych, e/ o zaletach szczepionek skojarzonych, f/ o zasadach refundacji szczepień, g/ o Europejskim Tygodniu Szczepień, h/ o wytycznych dotyczących realizacji szczepień dzieci i młodzieży z Ukrainy, a także informacje prozdrowotne dla osób z Ukrainy,

⁴² Dalej: POZ.

- organizowali spotkania edukacyjne w formie prelekcji prowadzonych w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, połączonych z pokazami multimedialnymi i dystrybucją materiałów edukacyjnych dotyczących działań przeciwepidemicznych, w szczególności szczepień ochronnych jako skutecznej metody profilaktyki chorób zakaźnych,
- wdrażali i wizytowali realizację kolejnych edycji Wojewódzkiego Programu Edukacyjnego dla dzieci w wieku 6 lat pn. *Zarazkom się nie damy bo o siebie dbamy* realizowanego w przedszkolach położonych na terenie powiatu,
- podejmowali działania na rzecz włączenia w latach 2021-2023 uczniów szkół ponadpodstawowych do udziału w konkursie na przygotowanie spotu promującego szczepienia ochronne przeciwko chorobom zakaźnym pt. *Szczepienia... ale o co chodzi?!* (udziału nie zadeklarowała żadna szkoła),
- upubliczniali informacje dotyczące szczepień ochronnych przez nieodpłatne publikacje plansz informacyjnych w działającej w Namysłowie do grudnia 2023 r. telewizji kablowej,
- dystrybuowali do POZ ulotki, plakaty i inne materiały edukacyjne otrzymywane z WSSE.

(akta kontroli str. 1378-1524)

W Stacji nie dokonywano ocen działalności oświatowo-zdrowotnej dotyczącej szczepień ochronnych. Starszy Asystent Sekcji Promocji Zdrowia i Oświaty Zdrowotnej odpowiedzialna za realizację zadań oświatowo-zdrowotnych Stacji wyjaśniła, że *ewaluacja realizacji interwencji programowej bądź nieprogramowej następuje poprzez wizytację danego programu. Zebrania danych ze sprawozdań przesłanych przez szkolnych lub przedszkolnych koordynatorów do PSSE (...). Opracowania na ich podstawie sprawozdania zbiorczego, które jest przesyłane do WSSE (...). W sprawozdaniu rocznym z działalności oświatowo-zdrowotnej wszystkie dane są wpisywane na platformie sprawozdawczej ProfiBaza. Natomiast z działań akcyjnych (akcje, kampanie) dot. Światowego Tygodnia Szczepień została wysłana informacja z realizacji do WSSE (...). W wytycznych do realizacji oraz sprawozdaniach nie przewidziano pozycji działań dot. szczepień obowiązkowych dzieci i młodzieży.*

(akta kontroli str. 1526 -1527)

2.2 W Stacji nie podejmowano działań polegających na opracowywaniu programów i planów działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej.

Dyrektor Stacji wyjaśniła, że *wszystkie programy realizowane przez PPIS (...) są opracowywane przez GIS i jednostki posiadające odpowiednie kompetencje. Zwracam uwagę na treść art. 5 ust. 1 pkt 3, który wskazuje, iż zapisy ust. 1 pkt 2 op. cit. nie pozwalają na dowolność ani w zakresie terminów, ani nadzoru. Te bowiem wynikają z regulacji ustawowych i winny być skoordynowane przez GIS w sytuacji ewentualnych odstępstw czy dowolności. Wobec powyższego i w sytuacji ówczesnego okresu pandemii oraz skierowaniu wszystkich sił Stacji w tym kierunku, nie polecono nam opracowania odrębnych programów i planów oraz przekazywania ich do podmiotów leczniczych, jak i nadzoru nad wdrożeniami takich programów bez koordynacji GIS i to w sytuacji gdy wszystkie działania w owym czasie miały priorytet, który narzuciła pandemia Covid. (...) Wszystkie nasze działania podejmowane w latach 2021-2023 na rzecz realizacji zadań ustawowych w odniesieniu do obowiązkowych szczepień dzieci i młodzieży wynikały z Planu Zasadniczych Przedsięwzięć PSSE (...) i były opracowane na podstawie wytycznych GIS.*

(akta kontroli str. 1096-1097)

W Planach Zasadniczych Zamierzeń Stacji na lata 2021-2023 opracowanych w oparciu o wytyczne GIS i uzgodnionych z OPWIS nie przewidziano działań polegających na opracowaniu planów i programów działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej.

(akta kontroli str. 1222-1239, 1264-1271, 1314-1317)

Stacja w okresie objętym kontrolą przekazywała jednostkom POZ w korespondencji mailowej szczegółowe informacje dotyczące PSO, tj. wykazy roczników dzieci i młodzieży podlegających szczepieniu w danym roku z wskazaniem rodzajów szczepień i ich schematów. Dodatkowo 5 października 2023 r. przekazano informację o zmianie w PSO wprowadzonej komunikatem GIS z 29 września 2023 r. Informowano także o zasadach szczepień dzieci i młodzieży z Ukrainy oraz o sprawozdawaniu informacji o ich realizacji.

(akta kontroli str. 186-192, 1334-1351, 1360-1377)

Prowadzenie szczepień ochronnych przez POZ w każdym roku okresu objętego kontrolą podlegało kontroli prowadzonej przez pracowników Oddziału Epidemiologii. Kontrolami tymi obejmowano prawidłowość realizacji PSO i prowadzenia wymaganej dokumentacji szczepień ochronnych, w tym sprawozdawczości. Kontrolerzy oceniali ponadto warunki przechowywania preparatów szczepionkowych i zgodność stanów magazynowych z prowadzonymi kartami rozchodu. Odnoszono się również do kwalifikacji personelu POZ, przypadków uchylania się od obowiązku szczepień ochronnych oraz realizacji szczepień zalecanych (nieobowiązkowych). W żadnej z 24 kontroli POZ przeprowadzonych w latach 2021-2023 nie zapewniono pełnej rzetelności realizowanych czynności, co opisano szczegółowo w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 234-544)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

W Stacji nie zapewniono pełnej rzetelności kontroli przeprowadzanych przez pracowników Oddziału Epidemiologii w jednostkach POZ w zakresie prowadzenia przez te jednostki wymaganej dokumentacji. We wszystkich protokołach z tych kontroli jako prawidłowe oceniono sporządzanie sprawozdań z realizacji szczepień, stwierdzając ponadto, że *sprawozdania POZ są sporządzane czytelnie i realizowane w obowiązującym terminie na obowiązujących drukach*, pomimo jednoznacznie wykazanych w trakcie niniejszej kontroli NIK wad oraz braków sprawozdań POZ, opisanych w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości* w obszarze 1 wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 234-544)

Przeprowadzająca kontrole Kierownik Oddziału Epidemiologii w wyjaśnieniach stwierdziła, że *w większości przypadków sprawozdania z obowiązkowych szczepień ochronnych dostarczane były w terminie, na obowiązujących drukach. Pracownik PSSE (...), który przeprowadzał analizę i weryfikację tych sprawozdań nie miał problemu z ich odczytaniem. Imienne wykazy osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych zazwyczaj były dołączane do sprawozdań z kart. Częściej odnotowywano brak wpisu liczby osób uchylających się w dziale 2 powyższego sprawozdania. W przypadku braku imiennego wykazu osób uchylających się, pracownicy podmiotów leczniczych tłumaczyli faktem, takiej samej listy/ilości osób, co w poprzednim kwartale. Opisane powyżej błędy nie miały istotnego wpływu na opracowanie zbiorczej wersji sprawozdań kwartalnych przez pracownika Oddziału Epidemiologii PSSE (...). W związku z powyższym ten fakt nie był odnotowywany w protokołach kontroli i traktowany jako nieprawidłowość.*

Wyjaśnienia tożsamej treści złożyła przeprowadzająca kontrole POZ Asystent Oddziału Epidemiologii.

Biorąca udział w kontrolach POZ Instruktor Higieny Oddziału Epidemiologii w wyjaśnieniach stwierdziła: *uczestniczyłam* (w kontrolach – dopisek kontrolera NIK) *jako osoba przyuczająca się do pracy. Pisane przeze mnie protokoły kontroli były weryfikowane przez pracowników Oddziału Epidemiologii o wyższym stanowisku służbowym.*

(akta kontroli str. 1155-1161)

NIK nie podziela stanowiska przedstawionego w powyższych wyjaśnieniach z uwagi na ustalony w toku niniejszej kontroli wymiar, skalę, zakres i charakter nieprawidłowości w sprawozdaniach przekazywanych do PSSE przez jednostki POZ. Wyjaśnienia te zdają się potwierdzać także niewłaściwe postrzeganie roli czynności kontrolnych prowadzonych przez pracowników Stacji w POZ w omawianym obszarze.

OCENA CZĄSTKOWA

PPIS prowadził w okresie objętym kontrolą różnorodne działania oświatowo-zdrowotne w celu realizacji obowiązku szczepień ochronnych dzieci i młodzieży, w tym czynności ukierunkowane na promocję szczepień obowiązkowych, mające na celu kształtowanie postaw i zachowań zdrowotnych dotyczących szczepień. Działania kierowano także do osób przybyłych do Polski z Ukrainy i szczepionych według innego kalendarza szczepień. Gromadzono także i przekazywano do WSSE dane o sytuacji epidemiologicznej uchodźców oraz udzielonej im pomocy.

PPIS przekazywał podmiotom leczniczym informacje o realizowanym w danym roku PSO oraz zasadach szczepień osób przybyłych z Ukrainy i sprawozdawczości w tym zakresie, a także otrzymywane z WSSE informacje na temat sytuacji epidemiologicznej w kraju, województwie i powiecie namysłowskim. W toku kontroli prowadzonych w POZ w zakresie realizacji PSO i prowadzenia dokumentacji z tym związanej pracownicy Stacji nie identyfikowali jednak nieprawidłowości w tym zakresie, przez co kontrole te w ocenie NIK były w tym obszarze nierzetelne.

IV. Uwagi i wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące uwagi i wnioski:

Uwagi Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag.

Wnioski Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

1. Zapewnienie rzetelnego nadzoru nad poprawnością i kompletnością przekazywanych do Stacji sprawozdań jednostek POZ ze szczepień ochronnych (sprawozdań kwartalnych i sprawozdań rocznych), w tym w ramach przeprowadzanych kontroli POZ.
2. Zapewnienie sporządzania analiz i ocen epidemiologicznych, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej zgodnie z § 8 pkt 2 ppkt 2 Regulaminu organizacyjnego Stacji.
3. Zapewnienie podejmowania czynności edukacyjno-informacyjnych wobec osób niezaszczepionych/uchylających się oraz – w uzasadnionych przypadkach – czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Opolu. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Opole, marca 2024 r.

Kontroler
Przemysław Fedorowicz
Doradca ekonomiczny

(-)

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Opolu
Dyrektor
(-)
Iwona Zyman

.....
podpis